

National Agency for Quality Assurance in Higher Education as the leading structure in accreditation system of Ukraine

The article analyzes the legislative base of Ukraine to improve the quality of higher education. The focus is concentrated on the leading collegial body – the National Agency for Quality Assurance in Higher Education. Revealed some features of the work of similar agencies in the US that allows to generate specific recommendations for the optimization of the accreditation system in general and the Agency in particular. Also indicate the experience of educational policy in Japan.

Key words: quality, higher education, agencies, National Agency for Quality Assurance in Higher Education, accreditation, licensing, The Bologna process, the Law of Ukraine «On higher education».

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти як провідна структура в акредитаційній системі України

Сінельнікова Н.О.
канд. пед. наук,
Київський університет ім. Б. Грінченка

У статті проаналізовано законотворчу базу України щодо підвищення якості вищої освіти. Основну увагу сконцентровано на провідному колегіальному органі – Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти. Розкрито деякі особливості роботи схожих агентств у США, що дозволяє сформулювати певні рекомендації щодо оптимізації акредитаційної системи загалом та Агентства зокрема. Також зазначено досвід щодо освітньої політики у Японії.

Ключові слова: якість, вища освіта, агентства, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, акредитація, ліцензування, Болонський процес, Закон «Про вищу освіту».

Сучасна акредитаційна система України потребує систематичного та комплексного реформування. Окрім реформ, які поступово імплементуються в освітню сферу, маємо нагальну потребу у фахівцях, спроможних втілювати сучасні реформаторські настанови. Зарадити цьому повинен прописаний Закон «Про вищу освіту», який потребує своєї реалізації на місцях – починаючи з ректорів, закінчуючи студентами та роботодавцями. Тому лише спільна робота задля підвищення якості вітчизняної системи вищої освіти в подальшому дасть помітні результати та стане поштовхом до підвищення престижності України на ринку праці.

Проблему акредитації вищих навчальних закладів порушено у працях таких науковців, як: О. Вощевська, О. Даневич, О. Панич, М. Петрушенко, І. Соколова та ін. Використовуючи наукові доробки науковців, ми прагнули дослідити особливості акредитаційної системи в Україні та США.

На сьогодні удосконалюється нормативно-правова база з підвищення якості освіти за рахунок змін в акредитаційній сфері. Велика відповідальність покладається на Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Відповідно до Закону «Про вищу освіту» представниками Агентства мають бути двадцять п'ять членів (осіб), з яких:

- дві особи делегуються Національною академією наук України, по одній – від кожної національної галузевої академії наук;
- тринадцять осіб обираються з'їздами з-поміж представників вищих навчальних закладів України державної, комунальної та приватної форм власності, у тому числі дев'ять осіб – від державних вищих навчальних закладів, одна особа – від комунальних вищих навчальних закладів, три особи – від приватних вищих навчальних закладів;

- три особи обираються спільним представницьким органом всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців;
- дві особи обираються з'їздом представників органів студентського самоврядування вищих навчальних закладів з-поміж тих, хто здобуває вищу освіту [5].

Делегати від відповідних представництв можуть достроково ними відкликатися. Термін виконання повноважень у Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти становить три роки. Термін членства в Агентстві не може перевищувати два строки. До складу Агентства не можуть входити керівники і заступники керівників Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, вищих навчальних закладів, наукових установ, засновники приватних вищих навчальних закладів. Такі умови надають можливість активізувати свій потенціал задля швидкого та ефективного впровадження його в освітню сферу. Тому членами Агентства можуть стати дійсно ті люди, які бажають змінити освіту на краще.

У діяльності Агентства передбачається перехід від державної до громадської акредитації, що сприяє розширенню ролі професійної громади у контролі діяльності установи. Удосконалена ліцензійно-акредитаційна система спрямована на кооперацію вищих навчальних закладів, самоврядних професійних спільнот, роботодавців та інших зацікавлених у підвищенні якості освіти інститутів громадянського суспільства. Така активна взаємодія допоможе налагодити тісний зв'язок між інституціями, які займаються підготовкою фахівців, та роботодавцями, що дасть змогу реалізувати праксеологічний підхід у підготовці висококваліфікованих кадрів [3].

Згідно з положенням нового Закону «Про вищу освіту» (2014 р.) регуляторну функцію щодо ліцензування та акредитації надаватимуть не чиновникам, як це було раніше, а незалежним експертам Агентства. До обов'язків Національного агентства з якості вищої освіти належать:

- формування вимог до системи забезпечення якості вищої освіти; розроблення положення про акредитацію освітніх програм і подання його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- аналіз якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів;
- проведення ліцензійної експертизи; підготовка експертного висновку щодо можливості видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності;
- формування за поданням вищих навчальних закладів (наукових установ) пропозицій, у тому числі з метою запровадження міждисциплінарної підготовки, щодо переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на відповідних рівнях вищої освіти, і подання їх центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- формування єдиної бази даних запроваджених вищими навчальними закладами спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на кожному рівні вищої освіти;
- акредитація освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти;
- формування критеріїв оцінки якості освітньої діяльності, у тому числі наукових здобутків, вищих навчальних закладів України, за якими можуть визначатися їх рейтинги;
- розроблення вимог до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені, розроблення порядку їх присудження спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів (наукових установ) та подання його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- розроблення положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад та подання його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, акредитація спеціалізованих вчених рад та контроль їх діяльності;
- акредитація незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;

– здійснення інших повноважень, передбачених законом [5].

Перелічені процедури спрямовані на забезпечення якості вищої освіти, які, відповідно до Болонського процесу, мають стати ефективним та дієвим інструментом оптимізації освітнього простору. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти для підтримки своєї роботи суспільством, має щороку оприлюднювати доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства, надавати звіт про власну діяльність, формувати пропозиції щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти та подавати ці документи до Верховної Ради України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України та вищим навчальним закладам для їх обговорення та належного реагування [5]. Тобто, незважаючи на незалежність Агентства, все ж залишається підзвітність вищим органам влади, хоча оптимістичним є залучення широкої громадськості до обговорення результатів його роботи. Адже саме суспільство має впливати та визначати, якою має бути ефективна система вищої освіти.

До реалізації своїх функцій Агентство має залучати міжнародних експертів – професорів провідних іноземних вищих навчальних закладів та/або експертів інституцій, які забезпечують якість вищої освіти в інших країнах. Це дасть змогу застосовувати досвід інших країн задля швидшого реформування національної системи освіти.

Цінним для нашої країни є досвід не лише країн-учасниць Болонського процесу, а й країн, які досягли вагомих результатів завдяки активній роботі схожих агентств. За приклад візьмемо акредитаційну систему в США, що здійснює аналітичну, оцінну та консультативну діяльність задля забезпечення якості вищої освіти. Вона є громадсько-державною щодо форми здійснення, та державно-громадською щодо форми контролю.

Такі агентства не поодинокі, тому здорова конкуренція сприяє трудомісткій та ефективній їх роботі. Агентства в США працюють не лише на благо вищих навчальних закладів своєї країни, а й можуть виступати

незалежними експертами й в інших країнах, що ще раз підтверджує їх ефективність та статусність [8, 1].

Акредитація є добровільним процесом, однак задля підтвердження свого статусу, залучення кращих студентів, викладачів вищі навчальні заклади в США самі зацікавлені в аналізі їх діяльності. Недержавна акредитація вищих навчальних закладів є виключно американським феноменом. Власне кажучи, вони здобувають або підтверджують свій авторитет і надійність перед громадськістю та країною. Фінансування навчального закладу безпосередньо залежить від результатів акредитації, що вимагає постійної трудомісткої роботи над якістю освіти у вищих навчальних закладах США. Основною метою агентств є оцінка якості освітньої інституції чи програми, надання рекомендацій щодо оптимізації досліджуваного явища [7, 76–77].

Діяльність агентств спрямована на допомогу вищим навчальним закладам здійснювати самоаналіз результативності своєї роботи, її ефективності та скеровує на систематичну саморефлексію. Викладачі, керівники установ мають постійно аналізувати цілі, які вони хочуть досягти, та методи, якими вони їх досягають, визначаючи їх актуальність та ефективність. Агентства мають спрямовувати, допомагати у вирішенні проблемних питань розвитку вищих навчальних закладів. Аналітичні звіти, які розробляють агентства, сприймаються не як приреченість до розформування закладу, а як мотив до покращення своєї діяльності, як рекомендаційний лист, що вказує на прогалини в тих чи інших питаннях.

Варто звернути увагу на позитивні сторони акредитаційної системи в США:

- зацікавленість в акредитації вищих навчальних закладів, що є для них мотивацією до самовдосконалення, відображенням їх статусу, допомогою у залученні до навчання більшої кількості студентів, збільшенні державного фінансування тощо;

- підвищення рівня підготовки висококваліфікованих фахівців, що сприяє залученню роботодавців до питань спонсорської допомоги,

фінансування певних програм чи надання матеріальної допомоги окремим студентам із перспективою працевлаштування;

– вибір вищого навчального закладу студентами буде залежати від акредитаційного рангу закладу, що регламентує зарахування академічних кредитів під час вступу студента до навчання чи у разі його переходу з одного навчального закладу до іншого.

Конкуренція між американськими вишами, боротьба за статусність сприяє оптимізації якості вищої освіти. Незважаючи на те, що у США відсутній загальнодержавний рейтинг вищих навчальних закладів, різноманітні фонди і недержавні організації готують власні звіти про вагомість вишу в країні [1, 58].

Так, британське видання Times Higher Education та інформаційна група Thomson Reuters оприлюднили рейтинг найкращих університетів світу [9], у якому вищі навчальні заклади США традиційно займають перші позиції:

1. Каліфорнійський технологічний інститут (США);
2. Гарвардський університет (США);
3. Оксфордський університет (Великобританія);
4. Стенфордський університет (США);
5. Кембриджський університет (Великобританія);
6. Массачусетський технологічний інститут (США);
7. Принстонський університет (США);
8. Каліфорнійський університет Берклі (США);
9. Імперський Коледж Лондона;
10. Єльський університет (США)...

Як бачимо, результативність акредитаційної системи в США підтверджується тим, що серед 10 кращих університетів світу – 7 американських.

Керуючись досвідом США, спостерігаємо, що забезпечення якості вищої освіти здійснюється за рахунок встановлення загальних стандартів оцінювання не лише представниками урядових установ, але й кваліфікованими експертами у сфері освіти та міжнародними експертами.

Для підвищення ефективності вітчизняної системи освіти можна використовувати досвід Японії. Освітня політика цієї держави спрямована на перетворення університетів у національні університетські корпорації; розвиток системи вищої освіти відповідає найвищим міжнародним стандартам унаслідок впровадження принципів конкуренції та системи сторонньої оцінки діяльності університету та професорсько-викладацького складу; поліпшення дослідницьких програм у кожному університеті; визначення провідних університетів у кожному пріоритетному напрямі [4, 18].

Якщо така система буде і у нашій країні, то ми дійсно зможемо підвищити якість вітчизняної освіти за рахунок конкурентоспроможності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг.

В Україні вже давно назріло питання створення децентралізованої, аналітико-консалтингової моделі акредитаційних асоціацій, які успішно функціонують в інших країнах. Головне, щоб Агентство як нова акредитаційна інституція, створена на демократичних засадах та підконтрольна державному відомству, реалізувало свої функції щодо забезпечення якості вищої освіти.

Спираючись на досвід США, Японії, можна стверджувати, що в Україні необхідно змінити загальний підхід до акредитації. Агентство має допомагати вищим навчальним закладам у реформуванні системи вищої освіти; визначенні та реалізації стратегічних цілей, які ставить перед собою навчальний заклад; нарощуванні якості освіти за рахунок використання передового педагогічного досвіду, активної комунікації з провідними міжнародними вищими навчальними закладами; підвищенні ініціативи освітян, випускників вищих навчальних закладів, роботодавців задля оптимізації освітнього процесу та зростанню соціальної довіри до освітніх установ. Акредитаційна система має визначити критерії та механізми підвищення якості освіти. Лише за таких умов можна говорити про ефективність модернізації акредитаційної системи в Україні [2].

Наразі розробляється проект Концепції реформування системи ліцензування та акредитації у вищій освіті України. Як зазначає керівник

експертної групи Тарас Фініков, найважливішим є: по-перше «переведення ліцензування і акредитації з інструменту контролю і моніторингу з боку Міністерства на базову технологію підвищення якості навчання у вищих навчальних закладах. Тобто переорієнтувати взагалі за напрямом цю систему. По-друге, маємо в цій Концепції можливість визначити напрями розвитку ліцензійно-акредитаційної системи, особливо підкреслити якісні зміни. По-третє, у цій Концепції ми спробували окреслити алгоритм тих змін, які мають відбутися в системі» [6]. Тож, спостерігаємо теоретично дієвий механізм з підвищення якості вищої освіти, залишилося реалізувати його на практиці, що, як відомо, є найважчим.

Список використаних джерел

1. Вощевська О. Акредитація вищих навчальних закладів США / О. Вощевська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. – 2014. – Вип. 199(2). – С. 55–59.
2. Панич О. Акредитація і перспективи університетського розвитку: зауваження до реформи вищої освіти в Україні / О. Панич [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fulbright.org.ua/uk/news/187/Panych.html>.
3. Петрушенко М. Перебудова за участі громадськості: обговорено концепцію реформування системи ліцензування та акредитації у вищій освіті / М. Петрушенко. – 28 березня 2014 [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/za-uchasti-gromadskosti-obgovoreno-koncepciyu-refo/>
4. Соколова І. Управління вищою освітою: світові тенденції і національні досягнення / І. Соколова // Освітній менеджмент: теорія і практика : зб. наук. праць / за заг. ред. І.В. Соколової, О.Б. Проценко. – Маріуполь : МДУ, 2013. – С.6–20.

5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556–VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

6. У МОН презентували проект Концепції реформування системи ліцензування та акредитації у вищій освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247128424&cat_id=244277212.

7. Paul L. Gaston Higher Education Accreditation: How It's Changing, Why It Must / L. Paul. – Stylus Publishing, LLC. – 2013. – 240 p.

8. Judith S. Eaton An Overview of U.S. Accreditation / S. Judith [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.chea.org/pdf/Overview%20of%20US%20Accreditation%202012.pdf

9. World University Rankings 2014-15 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2015/world-ranking#!/page/0/length/25>